

NEKAJ MISLI K NASELBINSKI PODOBI RIMSKEGA NAUPORTA

Ko razmišljamo o podobi in značaju rimskih naselij današnje Slovenije, kaj hitro naletimo na svojski značaj Nauporta, že v delih antičnih piscev jasno lociranega k izviru Ljubljance od poti iz Italije čez Kras na severovzhod, torej na prostor današnje Vrhnike¹. Ta svojskost se odraža v dejstvu, da je pri antičnih piscih pomen Nauporta malone vedno povezan s prometnico, ki je vezala prostor Severnega Jadrana s Panonsko nižino, da se je v njegovi bližini odigral pomembni upor panonskih legij 1. 14 n. št. in da ga Tacit označuje z nenavadno oznako *municipii instar*.

Arheološke najdbe so ta, nekako izjemni značaj Nauporta še poudarile. Vrhnika je najdišče danes izgubljenih, a enoglasno v repu blikanski čas datiranih posvetilnih napisov, kjer dva osvobojenca, *magistra vici*, posvečata svetišče *Aequorni in porticus*². Ta napis sta omogočila raziskovalcu soditi, da je bil teritorij Vrhnike zaradi izjemnega pomena za promet okupiran še pred Avgustovimi osvajalnimi vojnami v Iliriku³. Dokončna valorizacija napisov danes žal ni več mogoča. Vsekakor pa je Vrhnika v slovenskem merilu izjemno arheološko najdišče zelo zgodnjega rimskega materiala⁴, kraj, kjer je V. Šmid ob Ljubljanci raziskal spet v slovenskem merilu izjemen utrjen del naselbine, h kateremu se bomo še povrnili, ter kraj obsežnega poznorimskega obcestnega kastela, ki je sodil brez dvoma k sistemu kraških zapor (*clausurae Alpium Iuliarum*)⁵.

Minula leta so spet poživila povsem prekinjena terenska raziskovanja na Vrhniki⁶. Pri teh izkopavanjih smo mogli nekoliko precizirati gotovo le delne rezultate Šmidovih, žal neobjavljenih izkopavanj naselbinskega dela ob Ljubljanci, in sicer kar zadeva kronologijo in podobo tega naselbinskega dela. Ugotovili smo, da so na obeh bregovih Ljubljance v Avgustovem času⁷ zgradili obzidan naselbinski

¹ npr. Plin. n. h. III 1 8,

[CIL III 37 6 in 3777.

² B. Saria, PWRE XVII 1935, 2010. — J. Šašel, Corolla memoriae E. Swo-boda dedicata, Graz 1966, 198 ss.

³ npr. C. Deschmann, MZK (Mitteilungen der Zentralkommission) 13, 1887, CXLIII ss., — S. Jenny, Jahrbuch ZK 4, 1906, 2 9 s.

⁴ B. Saria, Glasnik muzejskega društva za Slovenijo 20, 1939, 145 s.

⁵ V. Mikl, Varstvo spomenikov 13—14, 1971, 172, 191— Ista, Arheološki vestnik 22 (v pripravi).

⁷ I. Mikl Curk, Arheološki vestnik 22 (v pripravi).

del, od katerih je bil oni, že prej znani, raziskovani in zato tudi bolje proučeni na desnem bregu štirikoten, na vogalih je imel stolpe, oba pa sta imela v notranjosti dolge, ozke, sočasno z obzidjem zgrajene stavbe, ki so se z ožjo stranico naslanjale neposredno na obzidje⁸, puščale pa na sredi bržčas obzidanega naselbinskega dela prazen večji prostor. Ugotovili smo tudi, da je notranjost teh obeh naselbinskih delov dalj časa živela kot obzidje, če je pravilna ugotovitev, da je tlakovana cesta iz desnega obzidanega naselbinskega dela proti jugu pozneje prebila obzidje⁹. Sondiranje na Hruševci, zanimivi vzpetini v severnem delu Vrhnike, kjer naj bi tudi bili zgodnjehermiski naselbinski ostanki, pa je bilo povsem negativno.

Rezultati novih izkopavanj nam tako omogočajo uporabljati nekatere interpretacije s starih izkopavanj in nam s preciznejšo datacijo nekaterih plasti na obeh bregovih Ljublanice tudi z materialom potrjujejo že prej večkrat izraženo domnevo, da je ležal vsaj del tistega Nauporta *municipii instar* iz leta 14 ob Ljublanici. Ko na podlagi novega kopanja korigiramo tloris zgodnjeantičnega Nauporta na desnem bregu Ljublanice v skoro pravilen obzidan štirikotnik s stavbami ob vseh štirih krakih obzidja in s tlakovanim prostorom v sredini, pritegnemo tudi Šmidovi interpretaciji, da gre za tržišče.

Vojaške utrdbe tega zgodnjecesarskega časa namreč nikoli nimajo stavbnih objektov notranjosti naslonjenih na obodno obzidje ali nasip¹⁰. Utrjena kulturna središča imajo, kadar gre za izključno kulturno funkcijo, tudi drugačno tlorisno podobo¹¹. Za rimska in sploh sredozemska tržišča pa so značilne dolge stavbe skladišč in trgovih ali delavnic in trgovin ob trgu¹². Statistični pregled drobnih najdb nam tudi nekoliko pomaga pri interpretaciji namembnosti. Drobne najdbe so bile v vsem prekopnem zemljišču tržišča ob Ljublanici razmeroma redke, po kulturni pripadnosti prevladujejo italjski predmeti, čeprav je med njimi tudi domača, celo latenska posoda¹³, zastopani so predmeti najpogostejše vsakdanje rabe, namizna in kuhinjska posoba, oljenke, toaletni predmeti v količinskih razmerjih kot običajno v naseljih. Na podlagi takega rezultata statističnega pregleda drobnih najdb bi bili naklonjeni misli, da je bilo v dolgih skladiščih raziskanega tržišča blago, ki ni zapustilo arheološkega sledu, blago, bi zanj vemo, da so ga v zgodnji antiki izvažali iz naših krajev v Italijo, npr. kože itd¹⁴. Izrazitejša skupina najdb boljše namizne posobe (črne sigilate) iz Italije pa morda priča o zamenjavi na nauportskem trgu.

⁸ Detajli z izkopišča v letu 1970, glej opomba 7 in načrt izkopavanja iz leta 1934, delo ing. J. Černjača, last Narodnega muzeja v Ljubljani.

⁹ Glej opombo 7.

¹⁰ npr. Rödgen v germanskem limesu, H. Schörgendorfer, Germania XVI, 1967, 88.

¹¹ R. Egger, Carinthia I 117, 127, 2ss, — isti, Carinthia I 140, 1950 5, S. Loeschke, Tempelbezirk im Altbachtale zu Trier, Berlin 1928.

¹² H. Vetters, Carinthia I 153, 1963, 40 s.

¹³ Neobjavljeno gradivo s Šmidovih izkopavanj v depoju Narodnega muzeja v Ljubljani. Za možnost študija se najlepše zahvaljujem kustosu S. Petru.

¹⁴ npr. Strab. IV, 208, V 1, 8 — Plin. n. h. 214, 217, 132.

Podobe in mesta prazgodovinskega naselja na Vrhniki ne poznamo, dasi najdbe izpričujejo vedno spet in spet prisotnost človeka na Vrhniki od najstarejših časov dalje¹⁵; železnodobne najdbe¹⁶ na Dolenjih njivah, pa opozarjajo na pomen Ljublanice že v prazgodovini.

O tem, kakšno je bilo naselje ali vsaj ekonomski stržen naselja v zgodnjem rimskem času, smo že govorili. Da njegov obseg in vloga nista bila neznatna, nam priča poleg omenjenih arheoloških najdb še Tacitova oznaka *municipii instar*, s katero najbrž hoče povedati, da je bila naselbina s pravnim statusom *vicusa*¹⁷ pomembna ali obsežna kot mesto *Municipium* je v zgodnjem cesarstvu najbolj razširjena oznaka za mesto¹⁸. Arheološko raziskovanje prihodnosti mora pokazati, kakšni so bili še ostali naselbinski deli iz tega časa. Najdbe in zgodovinski podatki¹⁹ nam pravijo, da je v obdobju po Tiberiju vzporedno s pacifikacijo dežel dalj proti vzhodu in z izgradnjo solidnih kopnih poti obvodno naselje skupno z vodno potjo po Ljublanici izgubljalo pomen in obseg²⁰ in da se je njegov stržen prenesel k cesti, dasi bržkone v zmanjšanem obsegu²¹. Pozna antika pa je dala naselju z novim načinom utrjevanja višin in z željo vojaško nadzirati predvsem vozno cesto skozi Nauportus nov naselbinski stržen s kastelom na Hribu²².

Spontana rast naselja vzdolž ceste z jedrom zdaj tu zdaj tam, kot so zahtevale potrebe časa, ni ne v imperiju, ne na slovenskem prostoru redkost²³. Vendar pa moramo, ko gledamo naselbinsko podobo Nauporta, tudi na koncu razmišljanja potrditi njegovo svojskost: zdi se, da je pri podobi zgodnjeantične naselbine bolj kot drugje sodelovala ekonomska vloga kraja, v mnogočem enkratna v vzhodnih Alpah²⁴, v pozni antiki pa je povsem prevladal njen strateški pomen.

Ljubljana.

Iva Mikl Curk.

¹⁵ npr. Carniola 1, 1908, 62 s., Izvestja muzejskega društva za Kranjsko 9, 1899, 33.

¹⁶ Glej opombo 7.

¹⁷ B. Saria PWRE 2010.

¹⁸ E. Kornemann PWRE XVI 1, 1933, 572.

¹⁹ B. Saria, RE ibid.

²⁰ Tudi v Zalogu, ob izlivu Ljublanice v Savo, smo na pomolu nad rekama, utrjenem v kasni antiki, našli grobove iz Tiberijevega časa, ki so bili bolj go v zvezi s čuvanjem prometa po obeh rekah, kot pa s civilno poselitvijo. I. Mikl Curk, Varstvo spomenikov XIII—XIV 172.

²¹ Glasnik muzejskega društva za Slovenijo 7—8, 1926, 27, 24. navaja občestno najdbo groba.

²² B. Saria, GMDS 20, 145 s.

²³ I. Mikl Curk, Varstvo spomenikov 13—14, 23 ss. — ista, Časopis za zgodovino in narodopisje NV 5, 1969.

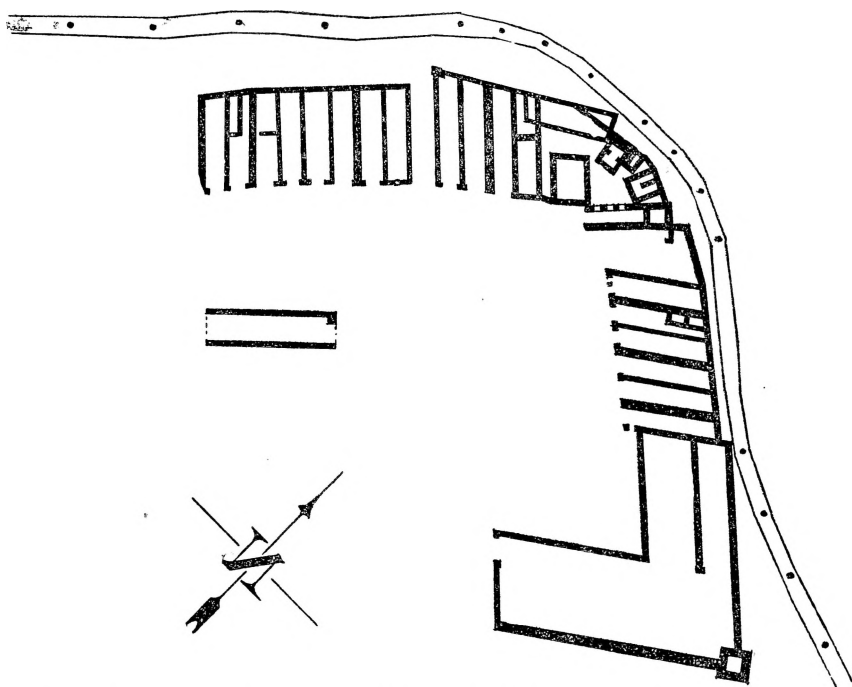
²⁴ Poučna je tudi primerjava površine tržišča na Vrhniki, kot jo slutimo po novejših izkopavanjih npr. z ono na Magdalensbergu na Koroškem, glej opombo 12.

ZUSAMMENFASSUNG

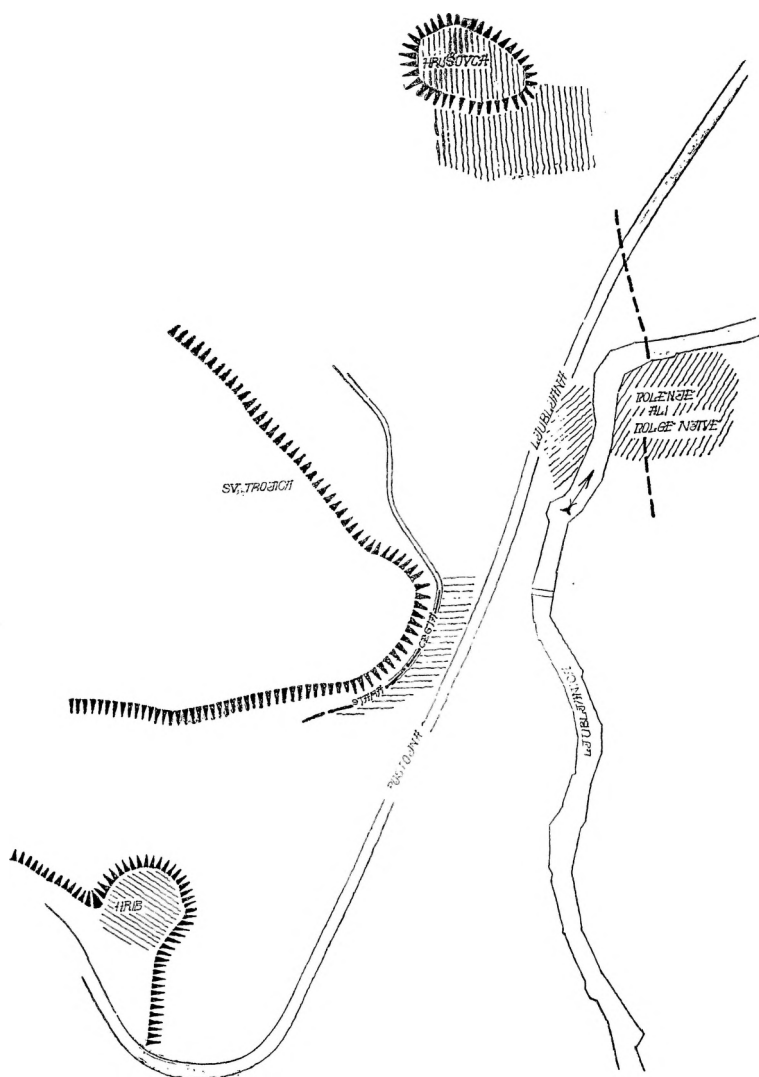
Iva Mikl Curk: BETRACHTUNGEN ÜBER DEN SIEDLUNGSSCHARAKTER DER ROMISCHEN NAUPORTUS

Aufgrund der noch immer bruchstückhaften archäologischen Quellen wird der Versuch gemacht, den Siedlungscharakter der römischen Nauportus zu bestimmen. Es handelt sich zunächst um einen frühromischen Siedlungsbezirk, eigentlich einen Handelsplatz am Ufer des Flusses Ljubljanica, dessen Kenntnis und Datierung durch neueste Ausgrabungen mit folgenden neuen Daten bereichert wurden: Dieser Teil der Siedlung war zweiteilig, an beiden Ufern des Flusses liegend; der rechte Teil war viereckig und mit Befestigungsmauern umgeben, die — wenigstens an der südlichen Seite — aus der augusteischen Zeit stammen. Dieser Teil der Siedlung war — wie schon V. Schmid vermutete — zum Markt- und Handelsplatz bestimmt; seine Vermutung hat durch die neuen Ausgrabungen an Wahrscheinlichkeit gewonnen.

Am Ende wird eine Übersicht darüber gegeben, was man anhand der bisherigen Funde über die Verschiebungen des Siedlungskerns schließen kann.

1. Tloris dela zgodnjeantičnega tržišča ob Ljublanici (1. 1934, J. Černjač). Na načrtu ni leta 1969 odkritega južnega in vzhodnega kraka obzidja z vogalnim stolpom; ob Ljublanici na severnem vogalu pa načrt dovoljuje domnevati prezidave ali dve gradbeni fazi.

2. Spreminjanje prostora naselbinskega jedra Nauporta skozi antiko.

- ////// zgodnji čas
- ||||| najdbe skozi več stoletij
- ===== verjetno grobišče
- \\\\\\\\ poznorimska utrdba